

NEDARBAS IR NUSIKALSTAMUMAS LIETUVOS KAIME 1918–1990 M.

Prof. dr. Genovaitė Babachinaitė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Kriminologijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 18
Elektroninis paštas crimlogd@ltu.lt

Prof. habil. dr. Vygas Paulikas

Lietuvos teisės universitetas, Valstybinio valdymo fakultetas, Politologijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 89
Elektroninis paštas pmk@ltu.lt

*Pateikta 2002 m. vasario 28 d.
Parengta spausdinti 2002 m. birželio 17 d.*

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto Psichologijos katedros
prof. habil. dr. Viktoras Justickis ir šio Universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Politologijos katedros
doc. dr. Neda Songinaitė*

S a n t r a u k a

Nedarbo ir nusikalstamumo Lietuvos kaime problemas nagrinėsime dviejų straipsnių cikle.

Šiame, pirmame, straipsnyje apžvelgsime XX a. pirmosios pusės nepriklausomos Lietuvos socialinę ir nusikalstamumo raidą analizuodami nedarbą, alkoholio ir kitų narkotikų vartojimą, žemės reformos eigą bei visų šių veiksnių įtaką nusikalstamumui tuometinės Lietuvos kaime ir palyginsime Lietuvos padėtį su kitų šalių analogiškų kriterijų raida. Per minėtą laikmetį kaimiško tipo visuomenei būdingam nusikalstamumui Lietuvoje (kaip ir, pvz., Skandinavijos šalyse) turėjo įtakos nedarbas, pasaulinės ekonominės krizės padariniai. Iki 1940 m. jis padidėjo maždaug vienu penktadaliu.

Taip pat tyrinėjama Lietuvos socialinė raida ir nusikalstamumas per visą okupacijos laikmetį, t. y. prieš, per ir po Antrojo pasaulinio karo ir ypač vadinamuoju brandaus socializmo laikotarpiu (1960–1988 (1989)) Lietuvoje. Per pastarąjį laikmetį nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo maždaug du kartus. Analogiškai kito nusikalstamumas Lietuvos kaime, tačiau kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas buvo 1,5–2 kartus mažesnis negu miesto gyventojų. Nuo 1989 m., taip pat ir atgavus nepriklausomybę, prasidėjo nusikalstamumo šuolis Lietuvoje, kuris tęsėsi iki 1995 (1996) m. Nusikalstamumą Lietuvos kaime po nepriklausomybės atkūrimo nagrinėsime kitame straipsnyje.

I v a d a s

Atgavus Lietuvos nepriklausomybę ir prasidėjus žemės ūkio restruktūrizacijos procesui vos ne visuotinai imta aiškinti, kad Lietuvos kaime gyvena per daug gyventojų. Iki dabar daugelis Lietuvos politikų, politologų ir žiniasklaidos atstovų neįžvelgia skirtumo tarp kaime gyvenančių ir kaime dirbančių žmonių, todėl neretai netgi užsienio spaudoje skelbia informaciją, kad Lietuvos žemės ūkyje dirba trečdalis visų šalies gyventojų, t. y. lygiai tiek, kiek jų iš viso gyvena kaime. Remiantis tokia informacija daromos apibendrinančios išvados apie labai didelį žmonių užimtumą žemės ūkyje, žemės ūkio neefektyvumą, mūsų valstybei gre-

siantį didelį nedarbą kaime Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą bei dėl to kylančias socialines negeroves (alkoholizmą, nusikalstamumą ir kt.).

Tuo pat metu Lietuvos kaimo verslininkai ir dideles žemių valdas turintys ūkininkai teigia, kad Lietuvos kaime sunku surasti žmonių, norinčių nuolat dirbti jų verslo įmonėse ir ūkiuose, būti samdomiems kelis mėnesius dirbti sezoninius darbus.

Taigi akivaizdi socialinė problema, reikalinga išsamesnio mokslinio tyrimo. Todėl 2000 m. atlikome atrankinį socialinį tyrimą siekdami aptarti nedarbo ir nusikalstamumo problemas nūdienos Lietuvos kaime ir nustatyti, kokią įtaką jos turi žemės ūkio ir kaimo plėtros procesui, bei mėginti ieškoti galimų šių problemų sprendimo būdų.

Statinę socialinę padėtį tyrėme pagal šiuos kriterijus:

- kaimo gyventojų sudėtį pagal amžiaus grupes;
- išsimokslinimą;
- užimtumą;
- ūkių dydžius;
- galimybę įsigyti arba išsinuomoti žemės;
- nusikalstamumą bei foninius jo reiškinius (pvz., alkoholizmo bei narkomanijos paplitimą).

Tačiau statinė nūdienos padėtis yra tik viena problemos sudedamoji dalis. Ne mažiau svarbu buvo išnagrinėti ne tik statinę nūdienos padėtį pagal minėtus rodiklius, bet ir socialinę Lietuvos, ypač jos kaimo, raidą praėjusiame šimtmečiu bei palyginti ją su kitų Europos šalių raida.

Todėl šiame straipsnyje aptariame Lietuvos raidą pagal anksčiau pateiktus rodiklius nuo nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo 1918 m. iki sovietinės okupacijos pabaigos, arba tiksliau iki Lietuvos nepriklausomybės sąjūdžio įsikūrimo 1988 m. ir išryškėjus Gorbačiovo „perestroikos“ socialiniams padariniams, t. y. iki nepriklausomybės atkūrimo.

Savo darbe vartojame pastarojo laikmečio EUROSTAT, Lietuvos statistikos departamento, Vidaus reikalų ministerijos duomenis, taip pat 1918–1938 m. Lietuvos nusikalstamumo statistiką bei to meto mokslininkų vertinimus. Moksliniam nusikalstamumo tyrimui panaudota kriminalinės statistikos analizė, 1918–1940 m. policijos registruotų kai kurių „nusikalstamų darbų“ analizė, jų palyginamoji analizė pagal kitus minėtus socialinius kriterijus, taikytas istorinis palyginamasis bei tarptautinis palyginamasis metodai, o antrinei mokslinių duomenų analizei – įvairūs, tarpusavyje suderinti metodai.

Socialinė Lietuvos kaimo raida ir nusikalstamumas 1918–1940 m.

Europos valstybėse XIX a. ir XX a. pradžioje vykusios žemės reformos sukūrė ūkius, kuriuose vyravo ūkininko šeimos narių darbas [14]. Žemės reformomis buvo sukurtos kaimų bendruomenės, kuriose nebuvo stambių žemvaldžių ir proletarų, kuriose vyravo stiprus vidurinis visuomenės sluoksnis – socialinės tolerancijos, bendruomenių stabilumo, asmens saugumo bendruomenėse ir kartu – valstybių stabilumo garantas.

Rusija buvo paskutinė valstybė Europoje, 1861 m. panaikinusi baudžiavą. Rusijos okupuotoje Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos valstybėse (Latvijoje, Estijoje, Suomijoje), žemės reformos panaikinimas baudžiavą vyko vangiai [7].

Tik 1918 m. išsikovojusios nepriklausomybę Lietuva, Latvija, Estija ir Suomija pradėjo įgyvendinti sparčias žemės reformas ir jas iki 1940 m. Sovietų Sąjungos okupacijos iš esmės baigė.

1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę 450 šeimų valdė 800 ha ir didesnius ūkius, o 100 000 kaimo gyventojų buvo bežemiai ir mažažemiai, priversti už menką atlyginimą tarnauti didžiažemiams [7].

Neefektyvus, samdomu darbu grindžiamas žemės ūkis ir didžiulė socialinė nelygybė kaime vertė tuometinę Lietuvos valdžią įgyvendinti sparčią žemės reformą – paimti valstybės žinion stambiųjų žemvaldžių žemes, jas išdalyti bežemiams ir mažažemiams valstiečiams bei nepriklausomybės kovų dalyviams – savanoriams.

Nuo 1922 m. iki 1939 m. buvo nacionalizuota 459 000 ha stambiųjų žemvaldžių žemės – jiems palikta tik po 80–150 ha. Už nacionalizuotą žemę sumokėta valstybės biudžeto lėšomis. Ši žemė buvo padalyta 38 700 bežemių ir mažžemių, nepriklausomybės kovų dalyvių šeimoms [7].

Tačiau vyko ne tik žemės reforma, bet ir kaimų į vienkiemius skirstymas¹.

XIX a. pabaigoje Švedijoje, Norvegijoje, Suomijoje, Danijoje, Olandijoje ir daugelyje kitų valstybių sodžių jau nebuvo; visur buvo vienkiemiai su dauglaukėmis sėjomainomis – jos leido žemę intensyviai naudoti ir dėl to ūkininkai gaudavo daugiau pajamų.

Pirmą kartą kurti vienkiemius pas mus (Užnemunėje ir Žemaičiuose) buvo pabandyta dar XVIII a. pradžioje [5]. Šis procesas suintensyvėjo prieš Pirmąjį pasaulinį karą, tačiau Lietuvai 1918m. tapus nepriklausoma valstybe neišskirstyti į vienkiemius kaimai užėmė maždaug 2 milijonų ha plotą [5]. Iki 1940 m. buvo įkurta 159 118 vienkiemių ir tik 8 proc. kaimų liko neišskirstyta į vienkiemius (rėžinius).

XX a. pirmoje pusėje nepriklausomoje Lietuvoje buvo įkurti ūkiai, kuriuose, kaip ir Vakarų Europos bei Šiaurės Amerikos valstybių ūkiuose, vyravo šeimos narių darbas. Sparčiai didėjo Lietuvos žemės ūkio produktyvumas, žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į gana išrankias Vakarų pasaulio rinkas, stiprėjo ūkiai, gražėjo ūkininkų sodybos.

Šeimos ūkių pagrindu įkurtos Lietuvos kaimų bendruomenės buvo socialinės santarvės ir nusikalstamumo kaime prevencijos garantai.

XX a. pradžioje Lietuvos kaimuose gyveno apie 90 proc. visų valstybės gyventojų. Br. Povilaitis nurodo, kad 1941 m. Lietuvos kaime gyveno 78 proc. visų valstybės gyventojų [11]. Kaimiečiai vertėsi ne vien tik žemės ūkio veikla. Daug jų užsiėmė žvejyba ir smulkiais verslais, tenkinančiais kaimiškųjų bendruomenių poreikius (batsiuviai, baldžiai, siuvėjai, pyneėjai, mezgėjai, audėjai, kalviai, račiai, kailiadirbiai, smulkūs prekybininkai, liaudies medicinos žinovai ir kt.), dalyvavo miško ruošos darbuose.

1918–1940 m. Lietuvos kaimo gyventojų nusikalstamumas iš esmės lėmė nusikalstamumo lygį visoje valstybėje. Tyrinėjant nusikalstamumą ir jo raidą Lietuvoje XX a. pradžioje reikia turėti galvoje itin mažą miestų gyventojų skaičių bei tai, kad pagal daromas nusikalstamas veikas, kurios tuo metu vyravo (žr. pateikiamą analizę), tai buvo kaimiško tipo nusikalstamumas.

1918–1940 m. nusikalstamumo raidą Lietuvoje santykinai galima suskirstyti į du laikotarpius: 1918–1928 m. ir 1929–1939 m. Iki 1929 m. buvo kuriamos, tobulinamos ir reorganizuojamos valstybinės valdžios ir kitos valstybės institucijos, teisėsaugos sistema. 1919 m. priimti Laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai. 1922m. ir 1928 m. priimtose Konstitucijose, išleidžiami kiti svarbūs nepriklausomai valstybei įstatymai; iš dalies pakeičiamas galiojantis Lietuvoje carinės Rusijos Baudžiamasis Statutas. Tačiau nusikalstamumo tendencijų Lietuvoje šiuo laikotarpiu tyrinėti beveik neįmanoma dėl daugelio priežasčių. Pirma, dėl didelio nusikalstamų veikų latentiskumo. Antra, dėl Lietuvos teritorinės apimties kitimo. Trečia, dėl nusikaltimų registravimo pagrindų kaitos skirtumų ir tarpusavio nesuderinamumo (pvz., su Klaipėdos krašto kriminaline statistika). Ketvirta, radikaliai kito gyventojų skaičius. Penkta, buvo daug amnestijų. Šešta, didelė migracija į (iš) užsienio šalių (1919–1921 m. daug piliečių išvyksta į užsienį ir apie 20 proc. jų kasmet grįžta) [2].

Taigi šio pirmojo nepriklausomos Lietuvos laikotarpio nusikalstamumą galima apibūdinti tik pačiais bendriausiais bruožais.

Gyventojų surašymas Lietuvoje buvo atliktas 1923 m. Tais pačiais metais buvo pradėtos 60 629 baudžiamosios bylos, arba 2987 bylos 100 tūkstančių Lietuvos gyventojų. Tuo tarpu gyventojų sudėtis pagal užsiėmimą surašymo metu buvo tokia:

27,9 proc. – neturtingieji ir bedarbiai;

60,4 proc. – vidutinieji gyventojų sluoksniai (amatininkai, smulkūs verslininkai, smulkūs ir vidutiniai valstiečiai, tarnautojai, inteligentai);

¹ XX a. pradžios nepriklausomos Lietuvos žemės ūkio mokslininkai ir kiti specialistai žemės reforma vadino stambiųjų žemvaldžių žemių paėmimą valstybės žinion, t. y. tai, kas tuo metu buvo pradėta. Kaimus skirstyti į vienkiemius buvo pradėta dar XVIII a., bet šis procesas vyko lėtai, tačiau XX a. pradžioje paspartėjo. Taigi kaimų skirstymo į vienkiemius žemės reformai jie nepriskyrė [žr. 5].

11,7 proc. – kapitalistai, stambūs ūkininkai.

Taigi žemės ūkyje tuo metu dirbo 242 tūkstančiai darbininkų (bežemiai, nuomoję žemę arba padieniai, sezoniniai ar nuolatiniai samdomi darbininkai [8]. Remdamasis 1930 m. žemės ūkio visuotinio surašymo duomenimis dr. J. Krikščiūnas nurodė, kad tuo metu Lietuvos kaime buvo apie 250 tūkst. bedarbių [13]. Tuo pat metu Lietuvos miestuose buvo tik 18 tūkst. bedarbių ir pusiau bedarbių [13].

Antrasis laikotarpis, po 1930 m., pasižymi santykinai gerai sutvarkyta statistine nusikalstamumo registracija. Tačiau ir šiuo laikotarpiu (1933 m.) priimtas Teismų santvarkos įstatymas labai pakeitė nusikalstamumo registravimo pagrindus. Ypač smarkiai pasikeitė nusikalstamumo registravimo pagrindai 1939 m. (pvz., 1939 m. užregistruotų nusikaltimų skaičius, palyginti su 1938 m., sumažėjo 3,2 karto).

Kita vertus, pagal tuometinę baudžiamųjų įstatymų tradiciją baudžiamųjų veikų ribos buvo gerokai platesnės, santykinai apėmė ir dabartinius administracinius teisės pažeidimus. Taigi visa tai turėdami galvoje galime pateikti kai kuriuos 1931–1938 m. nusikalstamumo Lietuvoje statistinius rodiklius.

1 lentelė. Policijos užregistruoti gyvybės atėmimo atvejai Lietuvoje 1931–1938 m.

Metai	Gyvybės atėmimas							Iš viso
	Pasipelnymo tikslu	Per muštynes	Ginant savo ar kitų gyvybę	Per neatsargumą	Pavainikių kūdikių žudymas	Gemalo sunaikinimas	Kitais tikslais	
1931	9	45	6	44	108	70	107	389
1932	14	27	4	38	94	109	114	400
1933	20	31	5	66	88	127	161	498
1934	22	30	5	57	72	144	142	472
1935	8	43	8	43	67	126	147	453
1936	15	44	2	81	80	153	174	549
1937	17	41	2	60	50	158	109	437
1938	13	38	6	58	66	149	88	418

Šie policijos užregistruoti gyvybės atėmimo atvejai buvo pripažįstami „nusikalstamais darbais“, t. y. nusikaltimais pagal dabartinę terminologiją. Šiuolaikinę tyčinio nužudymo sąvoką atitinka gyvybės atėmimas pasipelnymo tikslu, per muštynes, pavainikių (t. y. nesantuokinių) kūdikių žudymas bei gyvybės atėmimas kitais tikslais (kurie nekonkretizuojami). Kaip matome, nusikalstamų gyvybės atėmimų padėties rodikliai Lietuvoje buvo nežemi, tačiau per paskutinįjį nepriklausomybės dešimtmetį (t. y. iki sovietų okupacijos) išliko nekintantys (1 lent.). Tiesa, prie 1937 m. ir 1938 m. gyvybės atėmimo rodiklių reikėtų pridėti 36 ir 60 (atitinkamai) pasikėsinių nužudyti, kurie anksčiau atskirai nebuvo registruojami.

Dar vienas „nusikalstamas darbas prieš asmenį“ yra kūno sužalojimas. Jo užregistruoti rodikliai buvo šie:

1931 m. – 2657;	1934 m. – 4307;	1937 m. – 5681;
1932 m. – 3225;	1935 m. – 4742;	1938 m. – 5557.
1933 m. – 3709	1936 m. – 5467;	

Taigi akivaizdi nuosekli kūno sužalojimų didėjimo tendencija. Per šį laikotarpį kūno sužalojimų padaugėjo maždaug dvigubai (209 proc.) Tačiau reikia turėti galvoje, kad kūno sužalojimas čia apima tiek tyčines veikas, tiek ir veikas, padarytas dėl neatsargumo. Be to, nėra išskiriama kūno sužalojimų kokybinė charakteristika (t. y. sunkūs, apysunkiai arba

lengvi). Todėl šių duomenų iš esmės beveik neįmanoma korektiškai palyginti su dabartinės nusikalstamumo statistikos atitinkamais rodikliais.

Tarp smurtinių nusikaltimų asmeniui klasikinis (tradicinis) nusikaltimas yra išžaginimas. Policijos užregistruoti išžagintųjų rodikliai buvo šie:

1931 m. – 65;	1934 m. – 85;	1937 m. – 101;
1932 m. – 60;	1935 m. – 91;	1938 m. – 79.
1933 m. – 86;	1936 m. – 99;	

Vertinant registruotų išžagintųjų raidą Lietuvoje reikia turėti galvoje, kad šie nusikaltimai tiek tuometinėje kaimiškoje Lietuvoje, tiek ir dabartinėje Lietuvoje (kaip, beje, ir bet kurioje šalyje) yra labai latentiški. Palyginę registruotus išžagintųjų rodiklius galime daryti išvadą, kad kaimiškoje XX a. pirmosios pusės Lietuvoje išžagintųjų buvo užregistruojama maždaug du tris kartus mažiau negu nūdienos Lietuvoje. Pavyzdžiui, 1938 m. išžagintųjų Lietuvoje užregistruota 2,3 karto mažiau negu 2000 m.

Dar vienas klasikinis nusikaltimas yra vagystės. 2 lentelėje pateikiame registruotų vagysčių rodiklius, apibūdinančius paskutinį nepriklausomybės dešimtmetį.

Bendras policijos užregistruotų vagysčių skaičius nuosekliai didėjo: 1938 m. rodiklius palyginę su 1931 m. rodikliais matome, kad šių vagysčių skaičius padidėjo 7207 (arba 179,3 proc.). Visų 2 lentelėje nurodytų registruotų vagysčių rūšių raida per šį laikotarpį maždaug atitiko registruotų vagysčių raidą apskritai. Deja, anksčiau pateiktų vagysčių rūšių išskyrimas policijos statistikoje yra nekorektiškas, nes net 86–89 proc. registruotų vagysčių patenka į padalą „visos kitos“. Taigi daugiau kaip keturi penktadaliai vagysčių lieka konkrečiai neįvardytos.

Bendras užregistruotų vagysčių skaičius tuometinėje kaimiškoje Lietuvoje buvo maždaug tris kartus mažesnis negu nūdienos Lietuvoje, tačiau dabar Lietuvos gyventojų skaičius yra daug didesnis negu anksčiau. Pavyzdžiui, 1938 m. užregistruota 2,8 karto mažiau vagysčių negu 2000 m., o vagysčių iš butų sulaužant užraktus 1938 m. užregistruota net 17,4 karto daugiau negu 2000 m. užregistruota vagysčių iš gyvenamųjų patalpų. Šios dvi vagysčių kategorijos tarpusavyje nėra identiškos, tačiau palyginti jų skaičius iš esmės galima. Be abejo, vagystės iš bankų ir kitų kredito įstaigų ir jau minėtos vagystės iš butų – ne kaimo gyventojų nusikaltimai.

2 lentelė. Policijos užregistruotos vagystės Lietuvoje 1931–1938 m.

Metai	Užregistruota vagysčių absoliučiais skaičiais								
	Iš viso	Arklių vagystės	Kitų gyvulių vagystės	Bažnytinės vagystės	Iš bankų ir kitų kredito įstaigų	Kišenvagystės	Iš butų, sulaužant užraktus	Iš krautuvių, sandėlių	Visos kitos
1931	10 609	277	275	11	4	328	417	208	9089
1932	14 378	178	285	28	2	417	445	386	12 637
1933	17 926	314	424	29	3	497	426	367	15 866
1934	20 315	361	414	33	5	566	459	327	18 150
1935	17 054	348	212	19	3	504	428	274	15 266
1936	19 390	474	326	17	4	622	567	314	17 066
1937	19 663	478	334	21	5	665	541	336	17 176
1938	18 849	383	331	33	5	656	529	484	16 296
	proc. nuo visų užregistruotų vagysčių								
1931	100	2,6	2,6	0,1	0,04	3,1	3,9	2,0	85,7
1932	100	1,2	2,0	0,2	0,01	2,9	3,1	2,7	87,9
1933	100	1,7	2,4	0,2	0,01	2,8	2,4	2,0	88,5
1934	100	1,8	2,0	0,2	0,02	2,8	2,3	1,6	89,3
1935	100	2,0	1,2	0,1	0,02	3,0	2,6	1,6	89,5
1936	100	2,4	1,7	0,1	0,02	3,2	2,9	1,6	88,1
1937	100	2,5	1,7	0,2	0,03	3,4	2,8	1,8	87,4
1938	100	2,1	1,8	0,2	0,03	3,5	2,8	2,6	86,5

Dar vienas klasikinis nusavybės nusikaltimas yra plėšimas. Plėšimų raida parodyta 3 lentelėje.

3 lentelė. Policijos užregistruoti plėšimai Lietuvoje 1931–1938 m.

Metai	Plėšimai				
	Iš viso	Kelyje	Bankų ir kitų kredito įstaigų	Visur kitur	Pasikėsinimai plėšti
1931	131	59	1	71	
1932	184	93	1	90	
1933	294	117	2	175	
1934	284	126	8	150	
1935	167	74	2	91	
1936	243	116	–	127	
1937	285	125	2	131	27*
1938	262	114	4	105	39

* Pasikėsinimai plėšti pradėti registruoti tik 1937 m.

Kaip matome, didelė užregistruotų plėšimų Lietuvoje dalis padaryta keliuose (maždaug 45 proc.). Bankų ir kitų kredito įstaigų plėšimai tesudaro 1–1,5 proc. visų registruotų plėšimų.

Registruotų plėšimų tuometinėje kaimiškoje Lietuvoje buvo užregistruojama taip pat maždaug 16–17 kartų mažiau negu nūdienos Lietuvoje. Pavyzdžiui, 1938 m. užregistruota 16,7 karto mažiau plėšimų negu 2000 m. Tik dar kartą svarbu turėti galvoje didžiulius gyventojų skaičiaus skirtumus.

Nagrinėjant socialinę Lietuvos raidą ir nusikalstamumą aktualu taip pat aptarti reiškinių, sudarančių nusikalstamumo ir kitų socialinių negerovių (pvz., nedarbo) foną, vyksmą.

Vienas iš tokių paplitusių mūsų visuomenėje reiškinių yra girtavimas. Tam tikra prasme girtavimo paplitimą apibūdina naminės degtinės varymas, pardavimas, vartojimas.

XX a. pirmos pusės nepriklausomoje Lietuvoje šis nusikaltimas buvo vadinamas „slaptu degtinės varymu“. Jo samprata keitėsi, tačiau ketvirtajame dešimtmetyje pagaliau „nusistovėjo“ ir reiškė:

- 1) slaptą degtinės varymą;
- 2) slaptą naminės degtinės pardavimą;
- 3) naminės degtinės gėrimą.

Pirmąją nusikaltimo forma buvo laikomas degtinės varymas ir jo išaiškinimas, jei buvo randami degtinės gamybos įrankiai. (Anksčiau ši nusikaltimo forma buvo laikoma degtinės ir spirito varymas bei pardavinėjimas be valdžios leidimo.) Antroji nusikaltimo forma reiškė tik slaptai pagamintos naminės degtinės pardavinėjimą. Trečioji forma nereikalauja specialaus išplėstinio aiškinimo, nes ir taip visiems suprantama, kad tai – naminės degtinės gėrimas. Kartais ši forma įvardijama slaptu naminės degtinės gėrimu [15].

Šio nusikaltimo (visų jo formų) mastai buvo tokie:

1931 m. – 1562;	1934 m. – 1054;	1937 m. – 1906;
1932 m. – 1255;	1935 m. – 1848;	1938 m. – 1598.
1933 m. – 1092;	1936 m. – 2425;	

Be abejo, šį nusikaltimą darė dažniausiai kaimo gyventojai. Be to, šis nusikaltimas tuometinėje ir nūdienos Lietuvoje yra gana latentiškas. Tai rodo ir anksčiau pateikta nenuosekli „šokinėjanti“ nusikaltimų registracijos raida. Tačiau neatsižvelgdami į šiuos raiškos ypatumus galime teigti, kad naminės degtinės varymas, pardavimas ir vartojimas turėjo tendenciją didėti. Be to, pasaulinės ekonominės krizės metu ir ypač po jos (kaip jos padarinys) 1934–1937 m. Lietuvos gyventojai savo ekonomines (ir kitas) problemas sprendė varydami naminę degtinę dažniau, negu buvo pratę.

Lietuvoje tuo metu narkotikų vartojimas nebuvo paplitęs. Pavyzdžiui, 1938 m. užregistruoti 79 eterio ir mišinių su juo (anodija) vartojimo atvejai, tačiau tik vienas atvejis mieste, kiti – „visur kitur“ (pagal registracijos formos terminą).

Tokie pagrindiniai kai kurių nusikaltimų charakteristikos ir raidos bruožai Lietuvoje 1918–1940 m.

Kompleksiškai vertinant tų metų nusikalstamumą jo padidėjimas neturėtų viršyti vieno penktadalio (apie 20 proc.).

Apskritai paėmus nusikalstamumas Lietuvoje tuo metu buvo panašus į daugelio Europos valstybių nusikalstamumo raišką, tačiau turėjo ir nuosavų ypatumų: Lietuvoje nusikalstamumas nebuvo sunkaus, organizuoto pobūdžio; nusikaltimai pagal padarymo vietą ir motyvus buvo paprastesni, nesudėtingi, nesunkūs; pagal padarymo būdą dažniausiai buvo „nežiaurūs“, sudėtingos techninės priemonės nusikaltimams daryti buvo naudojamos retai, o patys nusikaltimai pagal dabartinę jų sampratą dažnai turėjo administracinių teisės pažeidimų arba baudžiamųjų nusižengimų pobūdį. Šie požymiai labiau būdingi kaimiškojo tipo nusikalstamumui (tarkime, kaip ir Skandinavijos šalyse tuo metu), o ne urbanizuotos visuomenės nusikalstamumui. Taigi Lietuvos nusikalstamumas 1918–1940 m. buvo daugiau kaimiško tipo visuomenei būdingas nusikalstamumas. Tai liudija ir gana aukštas jo išaiškinamumo lygis (pvz., 1938 m. bendras nusikaltimų išaiškinamumo vidurkis buvo apie 90 proc.).

Didžiausia registruoto nusikalstamumo raiška Lietuvoje buvo ekonominės krizės laikotarpiu ir ypač po jos (kaip padarinys) – nederliaus, padidėjusio nedarbo, nekompensuojamo migracija, laikmečiu.

Valstybės perversmas 1926 m. taip pat sukūrė tam tikrą priešpriešą Lietuvos visuomenėje. Tačiau šiuos neigiamus socialinius padarinius švelnino, santykinai „prilaikė“, kaip jau minėjome, stiprios Lietuvos kaimo bendruomenės. Pavyzdžiui, nors nusikalstamumas Lietuvoje nebuvo mažas, tačiau tarpusavio pasitikėjimas kaime nebuvo išnykęs – ne tik iki Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje, bet net ir sovietmečiu, iki XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigos išliko sena tradicija – išeinant iš namų nerakinti durų. Šakelė, įkišta į duris, arba kuoleliu parremtos durys reiškė, kad šeiminkų nėra namie; ir tokiu atveju niekas į namus neidavo. Tačiau taip buvo tik Lietuvos kaimuose, o ne miestuose ar miesteliuose.

Lietuvos kaimo socialinė raida ir nusikalstamumas 1940–1990 m.

Sėkmingą nepriklausomos Lietuvos valstybės ir visuomenės raidą nutraukė sovietų okupacija 1940 m., Antrasis pasaulinis karas, kai kraštą valdė tai vieni, tai kiti okupantai. Vėliau – tautos pasipriešinimas, trėmimai, genocidas (karo metu tautinis (žydų), prieš pat karą ir po jo – tam tikrų socialinių gyventojų sluoksnių (menamų klasinių priešų), prievartinė kolektyvizacija, pagaliau – sovietizacija, kai įsigalėjo socialistinė ūkio sistema bei autoritarinis režimas.

Tačiau šiomis Lietuvai sudėtingomis sąlygomis vyko tiek būdingi XX a. socialiniai procesai, tiek reiškėsi jų ypatumai, susiję su sovietizacija.

Sparti XX a. pramonės ir transporto plėtra lėmė kaimo gyventojų migraciją į besikuriančius pramonės centrus. Nuo 1939 m. iki 1970 m. Lietuvos kaimo gyventojų sumažėjo 27 proc., nors bendras gyventojų skaičius valstybėje per tą laikotarpį padidėjo 81 800, tačiau kaime 1970 m. gyveno daugiau nei pusė visų gyventojų [12].

Vėlesniais metais nuolat mažėjo Lietuvos kaime gyvenančių žmonių ir 2000 m. jų buvo tik 31,8 proc. Nuo 1939 m. iki 2000 m. kaimo gyventojų sumažėjo 1 164 000, nors bendras gyventojų skaičius valstybėje per šį laikotarpį padidėjo 700 000. Negana to, nemaža dalis likusių kaime gyventi žmonių įsidarbino miestuose.

Spartus pramonės plėtros ir urbanizacijos procesas vyko visose Europos valstybėse, tačiau daugelis kitų Europos valstybių kaimiečių, darbus susiradę miestuose, pasiliko gyventi kaime. 1997 m. Europos Komisijos pateikiamoje informacijoje nurodoma, kad Švedijos kaimiškose vietovėse gyveno 66,8 proc. visų šalies gyventojų, Suomijos – 50,6 proc., Airijos – 46,1 proc., Danijos – 39,6 proc. [1]. Panaši gyventojų dalis gyveno kaimiškose Lenkijos, Čekijos, Vengrijos ir kitų Europos valstybių vietovėse [4].

Lietuvoje sovietinės okupacijos metais, panaikinus privačią žemės nuosavybę, kaimiečių šeimoms buvo leista naudotis tik 0,5–0,6 ha žemės sklypais ir laikyti vieną melžiamą karvę. Tai negarantavo minimalių šeimos pragyvenimo poreikių. Ypač kentė daugiavaikės šeimos ir mažamečiai vaikai.

J. Varnienė nurodo, kad 1950 m. už darbo dieną tuometinė valdžia žmonėms atsilygindavo duodama po 1,4 kg neišvalytų grūdų [16].

Visuotinis vogimas tapo neišvengiama egzistencijos būtinybe. XX a. pirmoje pusėje Lietuvos kaimiškose bendruomenėse gyvavusios tradicinės dorovės normos okupacijos pradžioje neleido visuomeninio ir valstybės turto vogimo vadinti tikruoju vardu, dėl to visuomenėje prigijo vogimo pakaitalas „kombinavimas“. Vogimas tapo visuomenei priimtina elgesio norma, o nesugebėjimas „kombinuoti“ daugumai visuomenės narių tapo tarsi nevisavertiškumo įrodymu, nemokėjimu prisitaikyti prie iškreiptos dorovės normų, susiklosčiusių per sovietinę okupaciją [10].

Negana to, Lietuvoje sistemingai buvo naikinama tradicinė europinio kaimo gyvensena – kaimiečius vėl imta kelti į gyvenvietes. Vien tik 1967–1986 m. buvo nugriauta 111 000 vienkiamųjų, žmonės verčiami kraustyti į gyvenvietes, neretai į miesto tipo daugiabučius namus, vėliau tapusius asocialių šeimų ir asmenų susibūrimo vietomis bei nusikaltimų židiniiais. Per šį laikotarpį buvo sunaikintos tarpukariu pastatytos vienkiamųjų sodybos, prie vienkiamųjų augę sodai.

Visuotinis visuomeninio ir valstybės turto vogimas – „kombinavimas“ vėliau virs asmeninio turto vagystėmis, stambiais arba smulkiais valstybinio (socialistinio) turto grobimais, jo pasisavinimu arba išėikvojimu, žmogaus ir jo darbo negerbimu. Komandinė žmogaus valdymo sistema smarkiai suvaržė žmogaus autonomiją, devalvavo asmenybės vertę bei pagarbą jai, ugdė žmogaus nesavarankiškumą bei konformizmą, o kartu ir pakantumą esamai padėčiai.

Iš Tarybų Lietuvos enciklopedijoje skelbiamų duomenų sužinome, kad kolūkiečio šeimai net kolūkinės sistemos klestėjimo metais teko vidutiniškai tik po 9,3 ha žemės [12]. Tai liudija itin mažą darbo našumą žemės ūkyje ir neefektyvią gamybą nepaisant traktorių, kombainų, karvių mechaninio melžimo aparatų bei kitokios technikos kaime gausos.

Maža to, visa kolūkiečio šeima su gausia technika dirbo viso labo tik 9,3 ha žemės plotą, tuometinės rajoninės ir respublikinės spaudos puslapiai buvo pilni skelbimų, kviečiančių kolūkiuose įsidarinti mechanizatorius, melžėjas, lauko darbininkus, žemės ūkio specialistus. Kiekvieną rudenį ne mažiau kaip mėnesiui visi studentai buvo išvežami talkinti kolūkiečiams. Jiems privalėjo padėti ir fabriky darbininkai, įstaigų tarnautojai, vidurinių mokyklų moksleiviai. Nepaisant gausių talkininkų ir kolūkiečių „triūso“, gausybės žemės ūkio technikos nemaža dalis to 9,3 hektaro derliaus vos ne kiekvieną rudenį tradiciškai likdavo nesudorota. Su patosu buvo deklaruojama, kad socializmas panaikino nedarbą, tą kapitalistinei visuomenei būdingą reiškinį. Taigi visi – ir gerai dirbantys, ir apsimetantys, kad dirba, gaudavo vienodus atlyginimus.

1961–1987 m., vadinamojo brandaus socializmo laikotarpiu, registruotų nusikaltimų Lietuvoje padaugėjo nuo 11 708 iki 20 037, t. y. beveik dvigubai [2].

Nusikalstamumo raidą Lietuvoje per šį laikotarpį galima suskirstyti į kelis laikotarpius:

- 1) 1940–1960 m.;
- 2) 1961–1987 m.;
- 3) 1988 – .

1940–1955 (1960) m. Lietuva išgyveno daug sunkumų. 1940 m. prasidėjo sovietinė okupacija, vėliau – Antrasis pasaulinis karas. Iš esmės karas Lietuvai prasidėjo dar anksčiau, jau 1939 m., vokiečiams okupavus Klaipėdos kraštą. Pokario metais – tautos pasipriešinimas, masinės represijos bei trėmimai, prievartinė kolektyvizacija, kurios ekonominius padarinius mes jau aptarėme. Per šį laikotarpį Lietuva neteko vieno trečdaliao savo gyventojų, ekonomiškai okupantų taip pat buvo apiplėšta. Tai buvo ekonominio nuosmukio ir suirutės laikotarpis. Kaip jau minėta, pokaris pasižymėjo itin dideliu gyventojų mobilumu: daugelis iš kaimų buvo priversti persikelti į miestus.

Socialinis–ekonominis nestabilumas reiškėsi kartu su teisinių sistemų kaita. 1940 m. panaikinti buvusieji ir RTSFR teisėsaugos pavyzdžiu sudaryti nauji teisėsaugos organai. Karo metu, vokiečiams okupavus Lietuvą, sovietinė okupacinė teisė skubiai buvo naikinama ir iš dalies gražinami pagrindiniai nepriklausomos Lietuvos įstatymai. Naujieji okupantai atėjo taip pat su savo teisėtvara. Ją vėl pakeitė RTFSR įstatymų sistema ir kuriama nauja, identiška TSRS Lietuvos teisėsauga.

Kriminalinė šio laikotarpio statistika padrika, fragmentiška. Už panašiai vadinamas veikas skirtingų okupacinių valdžių nuožiūra buvo nuteisiamas skirtingas jas padariusių žmonių kontingentas. Pavyzdžiui, asmenys, nuteisti už visus valstybinius nusikaltimus, pasipriešinimą valstybės valdžiai, įvairių prievolių nevykdymą ir kitus panašius dalykus. Lietuvių tautos interesų atžvilgiu tai nebuvo nusikaltimai. Be to, vyravo didelis latentškumas ir aukštas subjektyvumo lygis taikant teisės aktus.

Kaip minėta, pokaris Lietuvoje buvo iš esmės karo (bet jau išsivaduojamojo) tąsa, todėl ir ilgą laiką dėl anksčiau minėtų aplinkybių (1945–1960 m.) negalima daryti argumentuotų išvadų apie tradicinio (o ne politizuoto) nusikalstamumo būklę, lygį, raidą bei struktūrą.

Be abejo, suirutė šalyje yra gera terpė plėšikavimams, vagystėms, žmogžudystėms, banditizmui.

Antrajam nusikalstamumo raidos etapui būdinga tai, kad ši raida apima beveik visą socialistinės santvarkos Lietuvoje kaitą. Ginkluotas tautos pasipriešinimas okupacijai buvo jau palaužtas, kolektyvizacija iš esmės baigta, sukurta socialistinė ūkio ekonomika tiek mieste, tiek kaime (kolūkiai, tarybiniai ir miškų ūkiai).

Įsitvirtino ją ginanti ir įgyvendinanti autoritarinė teisinė sistema ir autoritarinė teisė, totalitarinė vienpartinė valstybės valdymo struktūra. 1961 m. įsigaliojo nauji baudžiamieji ir baudžiamąjo proceso įstatymai.

Sustambinti kolūkiai ir tarybiniai ūkiai kaime; statomi milžiniški žemės ūkio kompleksai, naikinami vienkiemiai ir didinamos gyvenvietės. Mieste taip pat kuriami pramonės gigantai; Lietuvos pramonė ir žemės ūkis specializuojami centrinių valdymo ir partinių institucijų nustatytomis kryptimis.

Teigiamas šio laikotarpio bruožas – pasiektas gana aukštas visuomenės išsimokslinimo, bendras kultūros lygis, tačiau gana žemas technikos, technologijų lygis, išskyrus tuometinę gynybos pramonę.

Visuomenėje įsitvirtina ir neigiamai vertintini elgesio stereotipai – girtavimas, konformizmas, „dviguba“ ar net „triguba“ moralė, teisinis nihilizmas, nusikalstamo elgesio traktavimas kaip apsukrumo, sugebėjimo „kombinuoti“.

Šio laikotarpio nusikalstamumas Lietuvoje apibūdina stabilios socialistinės ūkio sistemos ir visuomenės totalitarinio valdymo etapą.

Taigi antrasis nusikalstamumo raidos etapas vyko, galima sakyti, vadinamojo „išsivysčiusio socializmo“ sąlygomis. Gana plačiai jis apibūdintas kriminologinėje literatūroje. Todėl čia aptarsime tik pačius bendriausius jo bruožus.

1961 m. užregistruoti 11 708, 1987 m. – 20 037 nusikaltimai; mažiausiai nusikaltimų užregistruota 1965 m. – 8189, t. y. 30 proc. mažiau negu 1961 m. Koeficientas 10 tūkst. gyventojų nuo 1961 m. iki 1970 m. (vidutiniškai per metus – 32,3, o 1987 m. – 55,03).

1971 m. užregistruoti 9 992 nusikaltimus padarę asmenys, 1987 m. – 14 190. 1961–1970 m. vidutiniškai per metus būdavo užregistruojama po 9511 nusikaltimus padariusių asmenų. Koeficientas 10 tūkst. gyventojų 1961–1970 m. – 30,9 (vidutiniškai kasmet), 1987 m. – 38,97.

1961 m. nuteisti 9509 asmenys, 1987 m. – 9453.

Vertinant šiuos duomenis svarbu turėti galvoje, kad per šį laikotarpį buvo nemažų nusikalstamumo rodiklių registracijos pokyčių (pvz., nuo 1966 m. – dėl įstatymų pakeitimų, vėliau – dėl dirbtinio latentiško didėjimo, o nuo 1983 m. – dėl jo plitimo sustabdymo).

Taigi per stabilaus socializmo laikotarpį registruotas nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo maždaug du kartus. Kaimo gyventojų nusikalstamumas didėjo tokiais pačiais tempais, tačiau kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas buvo daug mažesnis.

Po Antrojo pasaulinio karo ir įsigalėjus socialistinei santvarkai Lietuvoje (po 1960 m.) padidėjo gyventojų mobilumas daugiausia viena linkme – vis daugiau gyventojų iš kaimo apsigyvendavo miestuose. Taigi santykis tarp kaimo ir miesto gyventojų nuolat kito. Nepriklausomybės atkūrimo pradžioje jis buvo toks: 32 proc. kaimo gyventojų ir 68 proc. miesto gyventojų. Nusikalstamumo santykis tarp miesto ir kaimo Lietuvoje kito iš pradžių analogiškai, o maždaug nuo 1980 m. nusikalstamumo intensyvumas mieste pradėjo didėti, todėl 1980–1990 m. nuo 70 proc. iki 80 proc. nusikaltimų būdavo užregistruojama penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Šiauliuose). Kurį laiką santykinai daugiau nusikaltimų buvo užregistruojama rajonų centruose ir miesto tipo gyvenvietėse (iki 10 proc. bendro registruoto nusikalstamumo). Taigi kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas buvo maždaug 1,5–2 kartus mažesnis negu miesto gyventojų.

Nuo 1988–1989 m. nusikalstamumas ima kisti dėl M. Gorbačiovo „perestroikos“ ekonomikoje ir visuomenėje. Nors ši „perestroika“ pradėta anksčiau, tačiau nusikalstamumo Lietuvoje pokyčių atsirado būtent 1989 m., nes nusikalstamumas šiek tiek „vėluoja“ reaguodamas į įvairius socialinius procesus.

1988 m. užregistruoti 21 337 nusikaltimai, 12 746 nusikaltimus padarę asmenys, nuteisti 8002 asmenys. Santykinis nusikalstamumo lygis 1988 m. 10 tūkst. gyventojų buvo

58,16 nusikaltimo; nusikaltimus padariusių asmenų – 34,75; nuteistų – 21,81.

M. Gorbačiovo laikais susikūręs organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje jau turėjo gana stiprias struktūras dar prieš atkuriant mūsų nepriklausomybę.

Apskritai trečiasis nusikalstamumo Lietuvoje etapas, prasidėjęs 1988–1989 m., tęsėsi ir atkūrus nepriklausomybę, maždaug iki 1995 (1996) m. Per šį trumpą aštuonerių metų laikotarpį registruotas nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo maždaug tris kartus.

Nusikalstamumas Lietuvos kaime nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu ir iki šių dienų išsamiai bus nagrinėjamas kitame straipsnyje.

Pagrindinės išvados

- 1923 m. gyventojų surašymo duomenimis, 27,9 proc. Lietuvos gyventojų buvo bedarbiai arba beturčiai. Turint galvoje, kad to meto Lietuvos kaime gyveno apie 85 proc. visų valstybės gyventojų, galima spręsti apie didelį nedarbą ir neturtą kaime.

- 1930 m. žemės ūkio visuotinio surašymo duomenimis, Lietuvos kaime buvo 250 000 bedarbių. Žinant, kad to meto Lietuvos kaime gyveno apie 2,2 milijono gyventojų, galima teigti, kad jau pirmaisiais žemės reformos metais nedarbas kaime sumažėjo iki 12 proc.

- Iki 1940 m. Lietuvos kaime buvo įkurta 159 118 vienkiemių, kuriuose gavę žemės apsigyveno buvę kaimo bedarbiai, beturčiai, nepriklausomybės kovų savanoriai. Buvo suformuota to laikmečio europietiško kaimo gyvensena, kaime vyravo vidurinysis visuomenės sluoksnis.

- Registruotas nusikalstamumas tuometinėje Lietuvoje buvo panašus į daugelio Europos valstybių nusikalstamumo raišką, tačiau jame daugiau reiškesi kaimo tipo visuomenei būdingi ypatumai: nebuvo organizuoto nusikalstamumo, nusikaltimai pagal kėsiniškosios objektą ir kitas aplinkybes buvo nesudėtingi, nesunkūs, pagal padarymo būdą dažniausiai buvo „nežiaurūs“, sudėtingomis technikos priemonėmis darant nusikaltimus buvo naudojamosi retai, o patys nusikalstamumai pagal dabartinę jų sampratą dažnai turėjo administracinių teisės pažeidimų arba baudžiamųjų nusižengimų pobūdį.

- Kompleksiškai vertinant 1918–1940 m. nusikalstamumą Lietuvoje jo padidėjimas neturėtų viršyti vieno penktadalio (20 proc.).

- Sovietinė okupacija ir kolektyvizacija panaikino oficialų nedarbą kaime, bet dėl mažo darbo našumo viena kolūkiečio šeima, nors ir pasitelkusi daug žemės ūkio technikos, nepajėgė apdirbti vidutiniškai jai tenkančio 9,3 ha žemės ploto, tad dirbti žemės ūkio darbu kasmet būdavo vežami studentai, moksleiviai, įmonių darbininkai, įstaigų tarnautojai.

- Pirmaisiais sovietinės okupacijos metais kaimo žmonės už darbą negaudavo atlyginimo, todėl visuomeninio turto vogimas – „kombinavimas“ tapo visuotinai priimtina elgesio norma, laipsniškai evoliucionavusia į asmeninio turto vagystes bei kitokius nusikaltimus.

- 1960–1988 (1989) m. registruotas nusikalstamumas Lietuvoje apibūdina stabilios socialistinės ūkio sistemos ir visuomenės totalitarinio valdymo laikotarpį. Per šį laikotarpį registruotas nusikalstamumas Lietuvoje padidėjo maždaug du kartus. Kaimo gyventojų nusikalstamumas didėjo tokiais pačiais tempais, tačiau kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas buvo maždaug 1,5–2 kartus mažesnis negu miesto gyventojų.

LITERATŪRA

1. **Agriculture** in the European Union. Statistical and Economic Information 1999. – Eurostat, 2000.
2. **Babachinaitė G.** Kriminologiniai nusikalstamumo raidos Lietuvoje periodizacijos aspektai // Lietuvos teisės tradicijos. – Vilnius: Justitia, 1997.
3. **Baudžiamasis** statutas. – Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, 1930.
4. **Forum** on Agricultural Policies in non-member countries. Individual Country Policy Highlights. – Paris, 1999.

5. **Krikščiūnas J.** Lietuvos žemės ūkis 1918–1938 m. // Lietuva 1918–1938. – Kaunas: Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938.
6. **Kriminalistikos** žinynas. 1939.
7. **Lietuvių** Enciklopedija. 1966. T. XXXV.
8. **Lietuvos** gyventojai. – Kaunas, 1925.
9. **Lietuvos** statistikos metraštis. – Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 1999.
10. **Paulikas V.** Socialinė aplinka ir nusikalstamumas // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius: LTU, 2001. T. 20(12).
11. **Povilaitis Br.** Lietuvos žemės ūkis 1918–1940. – Vilnius: Tėvynės Sargas, 1997.
12. **Tarybų** Lietuvos enciklopedija. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų leidykla, 1988. T. IV.
13. **Tautos** ūkis. 1933. Nr. 2.
14. **The Agricultural** Situation in the European Union. 2000 Report. – European Commission, 2001.
15. **Vyriausybės** žinios. 1937. Nr. 436, 534.
16. **Grant W.** The Common Agricultural Policy. The European Union Series. – St. Martin press, USA, 1997.

Unemployment and Crime Rate in Lithuania in 1918–1990

*Prof., Dr. Genovaitė Babachinaitė
Prof., Habil. Dr. Vygandas Paulikas
Law University of Lithuania*

SUMMARY

This article consists of comparing research of social development and crime rate in Lithuania in 1918–1940. During this period registered crime in Lithuania increased till one fifth, or 20 percent, more due to unemployment and the World Economic crisis in 1933. The main structural features of crime in Lithuania were similar to other European countries, especially in Scandinavia, because of its village society character.

Another comparing research of social development and crime rate – the period of so called „developed socialism” economy and totalitarian rule of society in Lithuania and later – Gorbachev’s „perestroika” in 1960–1990.

During the period in 1960–1988 registered crime rate became two times more. The crime activity of rural inhabitants was 1,5–2 times as less as urban areas inhabitants in Lithuania. After 1988, from 1989 till 1995 (1996) – the „jump” of criminality in Lithuania occurred. During these eight years period crime growth was 3,5 times more.

